

TEAM VIER

Markt- en Opinieonderzoek.
Zeker Meten.

KLIMAATADAPTATIE GEMEENTEN

- RAPPORTAGE -

I2099

OPDRACHTGEVER: BOUWEND NEDERLAND
VAN: REMCO FRERICHS EN JASPER KRANENDONK
10 AUGUSTUS 2018

Inleiding	pagina 3
Management summary	pagina 5
Hoofdstuk 1: doelstelling en budgetten	pagina 7
Hoofdstuk 2: maatregelen	pagina 14
Hoofdstuk 3: samenwerking	pagina 25
Hoofdstuk 4: profiel	pagina 34
Hoofdstuk 5: wethouders	pagina 39
Bijlage: responseverantwoording	pagina 45

Achtergrond

Europa ondervindt de negatieve effecten van klimaatverandering. Nederlandse gemeenten moeten in 2018 dan ook aan de slag gaan met het klimaatbestendig maken van hun leefomgeving. Dit is vastgelegd in het Deltaprogramma 2018. Voor de nationale ambitie “Nederland is in 2050 zo goed mogelijk klimaatbestendig en waterrobuust ingericht” moeten nog veel concrete maatregelen in de gebouwde omgeving worden gerealiseerd. Bouwend Nederland spreekt opdrachtgevers en opdrachtnemers. Beide worstelen vaak met het concreet maken van klimaatadaptatie. Tegelijkertijd zien velen klimaatadaptatie ook als kans om, naast het tegengaan van negatieve klimaateffecten, extra kwaliteit aan gebieden toe te voegen.

Doelgroep

De doelgroep van het onderzoek zijn bestuurders en beleidsmedewerkers bij gemeenten, die verantwoordelijk zijn voor klimaatadaptatie.

Doelstelling

Bouwend Nederland wil inzicht in de visie van gemeenten op klimaatadaptatie in bebouwd gebied. Welke thema's vinden zij relevant en aan welke concrete aanpassingen in de ruimtelijke ordening / bebouwd gebied denken zij daarbij? Door inzicht in de wensen van gemeenten kan Bouwend Nederland haar leden aangeven waar opdrachtgevers behoefte aan hebben. Bovendien biedt het kansen om gerichter partijen bij elkaar te brengen in regio's waar de behoefte aan (meer) informatie bestaat.

Opzet

Het onderzoek is telefonisch (CATI, Computer Assisted Telephone Interviewing) uitgevoerd.

Rapportage

Onderhavig document betreft de rapportage van het onderzoek.

Responseverantwoording

In Nederland zijn er 387 gemeenten (bij de start van het onderzoek). In totaal hebben n=62 beleidsmedewerkers aan het onderzoek meegewerkt, alsmede n=6 bestuurders. Voor de beleidsmedewerkers geldt dat de netto steekproef groot genoeg is om statistische uitspraken te kunnen doen over de gemeenten in Nederland. De gesprekken met de n=6 bestuurders zijn op een kwalitatieve manier gerapporteerd, omdat deze steekproefomvang zich niet leent voor kwantitatieve analyses.

Hoewel er voldoende beleidsmedewerkers van gemeenten deelgenomen hebben om statistische uitspraken te kunnen doen, is het wel van belang aandacht te geven aan de aard van de response. Van alle gemeenten in Nederland heeft 30% geweigerd deel te nemen aan het onderzoek. Dit heeft deels te maken met de aangekondigde duur van het gesprek (circa 30 minuten), maar vermoedelijk zullen hier ook relatief veel gemeenten bij zitten die zich nog niet of nauwelijks bezighouden met klimaatadaptatie. Dit betekent mogelijk dat de gemeenten die deelgenomen hebben aan het onderzoek gemiddeld meer bezig zijn met klimaatadaptatie dan de gemeenten die niet hebben deelgenomen. Dit vermoeden lijkt bevestigd te worden door de uitkomst dat gemeenten per saldo van mening zijn dat de eigen gemeente voorop loopt als het gaat om het klimaatadaptief inrichten van het bebouwde gebied (zie pagina 11).

Een totaaloverzicht van de response is te vinden in de bijlage op pagina 45 van dit document.

Management summary

1

Doelstelling en budgetten

Ongeveer 75% van de Nederlandse gemeenten heeft een doelstelling vastgesteld op het gebied van klimaatadaptatie. Als gemeenten doelstellingen hebben geformuleerd, hebben deze vaak betrekking op het voorkomen van schade en overlast, in combinatie met water en hevige regenval. Hoe de doelstellingen precies geformuleerd zijn, en hoe deze worden gerealiseerd, verschilt van gemeente tot gemeente.

De ondervraagde gemeenten zijn per saldo van mening dat hun eigen gemeente voorop loopt als het gaat om het klimaatadaptief inrichten van het bebouwd gebied. Het zijn vooral de gemeenten waar iemand zich specifiek bezighoudt met klimaatadaptatie, die vinden dat zij een voortrekkersrol vervullen. Eén op de drie gemeenten heeft budgetten gereserveerd voor het klimaatadaptief maken van de openbare ruimte en / of gebouwen. Van deze gemeenten geeft 62% aan dat deze budgetten hiervoor specifiek gelabeld zijn. Omgerekend betekent dit dat circa één op de vijf Nederlandse gemeenten een budget heeft gereserveerd voor klimaatadaptatie, en dit ook hiervoor gelabeld heeft.

2

Maatregelen

Voor 92% van de gemeenten heeft neerslag – ruim boven droogte en hitte – prioriteit als het gaat om klimaatadaptatie. Dit is ook terug te zien in de concrete maatregelen die per thema zijn genomen: ook hier geldt dat 92% van de gemeenten aangeven dat er al concrete maatregelen zijn genomen in het algemeen, en tegen neerslagoverlast in het bijzonder. Dit betreft in veel gevallen het afkoppelen van hemelwater en het creëren van waterberging. Ook de riolering wordt in dit verband vaak genoemd. Van de gemeenten die al concrete maatregelen genomen hebben op het gebied van klimaatadaptatie, geeft 95% aan dat deze maatregelen samenhangen met het Gemeentelijk Rioleringsplan. Een groot deel van de gemeenten benoemt specifiek de toenemende mate van extreme buien als reden om de riolering te vernieuwen.

Kansen zien gemeenten vooral in de vergroening van het bebouwde gebied en het tegengaan van verstening of verharding in de openbare ruimte. Ook in het creëren van bewustzijn onder burgers zien gemeenten nog volop kansen. 55% van de gemeenten heeft al een stresstest uitgevoerd; dit geldt in de minst sterke mate voor weinig / niet stedelijke gemeenten. De rol van de stresstest wordt het vaakst omschreven als 'actief volgend': als er werkzaamheden moeten worden uitgevoerd, zal dit meteen klimaatadaptief worden gedaan. Een leidende rol heeft de stresstest vooral in de (zeer) sterk stedelijke gemeenten.

Management summary

3

Samenwerking

60% van de gemeenten heeft ten minste af en toe contact met het lokale bedrijfsleven als het gaat over klimaatadaptatieve maatregelen in de openbare ruimte en / of gebouwen. 52% van de gemeenten heeft behoefte aan voorlichting van het lokale bedrijfsleven over dit thema. Welke behoefte de gemeente heeft, en op welk moment deze behoefte zou moeten worden ingevuld, verschilt per gemeente. Ongeveer drie op de vijf gemeenten vragen in uitvragen gericht naar klimaatadaptatieve maatregelen. Dit betreft vooral de (zeer) sterk stedelijke gemeenten. Per saldo lijken gemeenten van mening dat ze vaker zelf gericht moeten vragen naar klimaatadaptatieve maatregelen, dan dat het bedrijfsleven de maatregelen proactief in het gunningstraject ter sprake brengt. In aanbestedingstrajecten wordt het thema klimaatadaptatie door 45% van de gemeenten wel eens meegenomen. Gemeenten zijn het erover eens dat een proactieve samenwerking met het lokale bedrijfsleven de ideale vorm van samenwerking is. Over de vraag wie daarbij het eerste actie zou moeten nemen, verschillen de gemeenten van mening; als het gaat om de ideale samenwerking tussen gemeente en het lokale bedrijfsleven wordt het woord 'partnerschap' vaak gebezigd.

95% van de gemeenten werkt regionaal samen met andere gemeenten als het gaat om klimaatadaptatie. In veel gevallen wordt periodiek overleg gevoerd en wordt kennis uitgewisseld (97%). In iets meer dan de helft van de gemeenten wordt regionaal beleid gemaakt (56%) en in ongeveer twee op de vijf gemeenten worden gezamenlijke uitvoeringsplannen opgesteld (39%).

4

Profiel

In ongeveer één op de drie gemeenten is iemand in dienst die zich specifiek bezig houdt met klimaatadaptatie. In 82% van de gevallen is klimaatadaptatie als dossier ondergebracht in een andere functie. In omgerekend ongeveer één op de zeven gemeenten is iemand *dedicated* belast met klimaatadaptatie. In bijna alle gevallen was deze persoon al werkzaam bij de gemeente, in een zeer klein aantal gemeenten is er speciaal iemand aangenomen voor deze functie.

In Nederlandse gemeenten wordt gemiddeld elf uur per week besteed aan klimaatadaptatie. In gemeenten waarin iemand specifiek bezig is met klimaatadaptatie, ligt dit gemiddelde op 18 uur. In gemeenten waar iemand klimaatadaptatie 'erbij doet' is dit niet meer dan acht uur per week.

“De primaire doelstelling is dat de gemeente bewoonbaar blijft en dat wij goed kunnen wonen, leven, werken onder de omstandigheden van klimaatverandering.”

Primaire doelstelling

Voorkomen van (water)overlast meest genoemde doelstelling

De primaire doelstelling van gemeenten op het gebied van klimaatadaptatie heeft vaak betrekking op het voorkomen van schade en overlast. Dit wordt door circa 50% van de gemeenten genoemd, meestal specifiek in combinatie met water en hevige regenval. Slechts n=3 gemeenten benoemen ook hitte in hun doelstelling (5%), terwijl droogte zelfs maar één keer specifiek benoemd wordt (afgerond 2%).

Een andere doelstelling van gemeenten die meerdere malen genoemd wordt, is het leefbaar houden van de omgeving in de gemeente.

Bij het omschrijven van de doelstelling van de gemeente, benoemt een kleine minderheid (n=7) spontaan een concreet jaartal waarin de doelstelling bereikt moet zijn: voor vijf gemeenten is dat 2050, terwijl ook 2030 en 2035 éénmaal genoemd worden.

Circa een kwart van de gemeenten geeft aan nog geen doelstelling vastgesteld te hebben op het gebied van klimaatadaptatie (23%).

Gewenste neveneffecten

Als gewenste neveneffect wordt het vaakst een veiligere / prettigere leefomgeving genoemd (27%), gevolgd door meer biodiversiteit / natuurlijk kapitaal (19%) en een aantrekkelijker vestigingsklimaat (15%).

“De eerste doelstelling binnen onze gemeente is om de knelpunten van regenwater op te lossen.”

“Zorgen dat de overlast tijdens de extreme neerslag tot het minimum wordt beperkt. Daar voorzieningen voor maken in de openbare ruimte die de overlast kan beperken.”

“Wateroverlast zoals die in het verleden voor is gekomen voorkomen.”

“De primaire doelstelling is dat de gemeente bewoonbaar blijft en dat wij goed kunnen wonen, leven, werken onder de omstandigheden van klimaatverandering.”

“Wij proberen ons aan te sluiten bij deltaplan klimaatadaptatie en wij streven ernaar om het in 2050 klimaatadaptief te hebben ingericht.”

Realiseren van doelstelling

Onderstaande uitspraken tonen de fysieke maatregelen die volgens de ondervraagden nodig zijn om de primaire doelstelling van de gemeente te realiseren (links de doelstelling, rechts de benodigde maatregelen):

“De eerste doelstelling binnen onze gemeente is om de knelpunten van regenwater op te lossen.”

“Voor de wateroverlast hebben wij specifieke projecten en herinrichting openbare ruimte. Daarnaast hebben wij een regenwater berging. Ook willen wij ervoor zorgen dat regenwater op een zinnige manier wordt afgevoerd.”

“Zorgen dat de overlast tijdens de extreme neerslag tot het minimum wordt beperkt. Daar voorzieningen voor maken in de openbare ruimte die de overlast kan beperken.”

“Het afkoppelen van het verhard oppervlak. Het zorgen voor extra berging in de openbare ruimte die daarvoor geschikt zijn (openbaar groen). Het realiseren van voldoende groen om hittestress te voorkomen. Subsidie voor laaggelegen woningen om daar de bewoners zelf te stimuleren om maatregelen te nemen op eigen grondgebied. Subsidieregeling voor groende daken en tegels.”

“Wateroverlast zoals die in het verleden voor is gekomen voorkomen.”

“50% van het wateroppervlak afkoppelen, 90.000 kuub extra berging van water realiseren, zodat er geen overlast van historisch grote buien meer komt.”

“De primaire doelstelling is dat de gemeente bewoonbaar blijft en dat wij goed kunnen wonen, leven, werken onder de omstandigheden van klimaatverandering.”

“Dat zal wel blijken.”

“Wij proberen ons aan te sluiten bij Deltaplan klimaatadaptatie en wij streven ernaar om het in 2050 klimaatadaptief te hebben ingericht.”

“Wij zijn al bezig en wij hebben laagdrempelige maatregelen waarbij wateroppervlakken naar vijvers laten stromen. Wij zijn bezig met het herinrichten van ons stadcentrum. Op het gebied van hitte maken wij verbeteringen. Wij laten water langzaam afvoeren naar het buitengebied tijdens hitteperiodes.”

Realiseren van doelstelling

In onderstaande tabel een overzicht in steekwoorden van de primaire doelstelling en de bijbehorende fysieke maatregelen om de doelstelling te realiseren:

Primaire doelstelling		Fysieke maatregelen
Voorkomen wateroverlast	→	Meer groen, minder tegels
Voorkomen wateroverlast	→	Tegengaan verharding
Beperken wateroverlast	→	Gespreid rioelstelsel
Voorkomen water- en hitteoverlast	→	Afkoppelen riolering
Voorkomen wateroverlast	→	Water afkoppelen, extra berging realiseren
Stad leefbaar houden	→	Waterberging verplichting
2030 klimaatadaptief	→	Vergroening, afkoppelen water
Wateroverlast	→	Ontharding, vergroening
2050 klimaatadaptief	→	Wadi's aanleggen, plantsoenen verlagen
Voorkomen schade klimaatverandering	→	Vasthouden regenwater, vergroening
2050 klimaatadaptief	→	Regenwater vasthouden als buffer voor droge periode
Wateroverlast beperken	→	Water afkoppelen, verharding tegengaan

Mate waarin gemeente voorop loopt

Basis: de totale steekproef

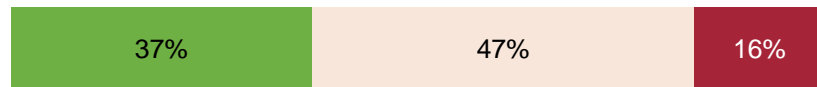
Gemeenten per saldo van mening dat de eigen gemeente voorop loopt

Bijna vier op de tien ondervraagden geven aan dat hun gemeente in meer of mindere mate voorop loopt als het gaat om het klimaatadaptief inrichten van het bebouwde gebied (37%). Voor één op de zes ondervraagden geldt het tegenovergestelde; zij vinden namelijk dat de eigen gemeente niet voorop loopt (16%). Per saldo kan dus gesteld worden dat volgens de perceptie van de ondervraagden de eigen gemeente vaker voorop loopt.

Van de ondervraagden die zich binnen hun gemeente specifiek bezighouden met klimaatadaptatie, is iets meer dan de helft van mening dat hun gemeente voorop loopt (53%). Dit aandeel is significant hoger dan onder de ondervraagden die zich niet specifiek met klimaatadaptatie bezighouden (31%). Mogelijk is de eerstgenoemde groep eerder geneigd om te zeggen dat de eigen gemeente voorop loopt, omdat ze er zelf (vrijwel) iedere dag mee bezig zijn en precies weten wat er binnen de gemeente allemaal gedaan wordt aan klimaatadaptatie.

Indien men het oneens was met de stelling dat de eigen gemeente voorop loopt, is gevraagd welke gemeenten dan wel voorop lopen. De gemeente die daarbij genoemd werden, zijn: Amersfoort, Amsterdam, Assen, Deventer, Eindhoven, Groningen, Hoogeveen, Rheden, Rotterdam, Sittard, Zutphen en Zwolle

Mijn gemeente loopt voorop als het gaat om het klimaatadaptief inrichten van het bebouwde gebied

- (Helemaal) mee eens
- Niet mee eens, niet mee oneens
- (Helemaal) mee oneens

Van de gemeenten die hier genoemd zijn, hebben er n=4 gemeenten zelf deelgenomen aan het onderzoek. Voor deze vier gemeenten geldt dat ze allemaal van mening zijn dat hun gemeente voorop loopt als het gaat om het klimaatadaptief inrichten van het bebouwde gebied.

Basis: de totale steekproef

Budgetten gereserveerd

■ Ja ■ Nee ■ Weet ik niet

Budget gelabeld voor klimaatadaptatie?

■ Gelabeld voor klimaatadaptatie
■ Kan ook voor andere doeleinden ingezet worden

Eén op de vijf gemeenten heeft budgetten gelabeld voor klimaatadaptatie

Circa de helft van de gemeenten heeft geen budgetten gereserveerd voor het klimaatadaptief maken van de openbare ruimte en/of gebouwen (48%). Voor ongeveer één op de drie gemeenten geldt dat er wel budgetten gereserveerd zijn (34%).

Gemiddeld wordt er onder deze gemeenten 16 procent van het budget voor het openbaar gebied gereserveerd voor het klimaatadaptief maken van de openbare ruimte en/of gebouwen.

Van de gemeenten die budgetten gereserveerd hebben voor klimaatadaptatie, geeft een meerderheid aan dat de budgetten specifiek gelabeld zijn voor klimaatadaptatie (62%). Voor de andere gemeenten geldt dat de budgetten die gereserveerd zijn voor klimaatadaptatie ook voor andere doeleinden ingezet worden (38%). Dit betekent dat voor circa één op de vijf gemeenten er binnen de gemeente budget gelabeld is voor klimaatadaptatie (62% van 34% maakt 21%).

V35. Zijn er binnen uw gemeente budgetten gereserveerd voor het klimaatadaptief maken van de openbare ruimte en / of gebouwen?

V36. Hoeveel procent van het budget voor het openbaar gebied is gereserveerd voor het klimaatadaptief maken van de openbare ruimte en / of gebouwen?

V37. Is dit budget gelabeld voor klimaatadaptatie? Of kan het ook voor andere doeleinden ingezet worden?

Wat te doen met één miljoen

Hieronder een willekeurige selectie van de antwoorden die gegeven zijn op de vraag: “Stel dat u morgen één miljoen euro extra krijgt die u aan klimaatadaptatie moet besteden: wat is dan het eerste dat u zou doen?”

“Als ik het vrij zou mogen besteden, zou ik het inzetten om meer voor groene daken te doen, omdat die op een aantal klimaataspecten tegelijk effect hebben. Ik zou groene daken bij gemeentelijke gebouwen en groene schoolpleinen bij scholen proberen voor elkaar te krijgen. Ik denk dat je met groene daken het meeste bereikt, want wanneer je ervoor kiest om één straat volledig klimaatadaptief te maken is het geld snel op. Klimaatadaptatie moet je verder vooral op natuurlijke momenten doen, wanneer dat gebied/huis sowieso al op de schop moet. Als je wegonderhoud moet doen wegens rioolvervangning moet je het toch al oppakken, dus dan zijn er slechts meerkosten voor klimaatadaptief inrichten van die weg.”

“Ik denk dat ik een modelwoning/perceel zou inrichten, zodat bewoners weten waar we mee bezig zijn en waar ook zij mee bezig zouden moeten zijn.”

“Dat zou ik besteden aan voorlichting van particuliere tuinen. De burgers betrekken omtrent klimaatadaptatie.”

“Wij hebben een landkaart waar de knelpunten op staan, en daar staat een top 10 op en die zou ik dan willen aanpakken.”

“Ik denk een soort van combinatie van een brainstorm, dus markt en publiek waarin je elkaar gaat informeren wat het precies is en een soort van keuzetraject is. Maar ook het verkennen van wat wij wel en niet doen. Daarnaast kunnen wij een soort van programma maken, met een afspraaklijstje om het met elkaar te organiseren. Bijvoorbeeld 'duurzaamheid gasloos' is een punt, het is een goed idee en zo kunnen wij kijken hoe we het gaan doen allemaal. Het gaat ook om verkenning, wat kunnen we hier en misschien ook voorafgaand met partijen buiten de gemeente, dus met andere gemeenten sessies houden en kennis uitwisselen om daarna een programma te maken. Maar ook kijken waar je extra geld in kunt steken. Vervolgens moet je scannen, dus van start gaan en een selectie maken van oefenprojecten, wat kun je allemaal tegenkomen en omdat het niet van de een op andere dag gedaan kan worden moet je iets handigs vinden.”

“Ik zou als eerst een campagne opzetten om iedereen bewust te maken. Daarnaast zou ik budget opzij zetten voor een analyse en daaruit komen de knelpunten. Met dat geld zou ik dan samenwerken met ontwikkelaars en coöperaties. Het is belangrijk dat andere partijen daarin mee gaan. Stenen moeten wij omzetten in groen, maar dat kost veel geld en is een enorme operatie.”

“Gescheiden riolering aanleggen, oude riolering afkoppelen, regenwater opvangen in wadi's en enkele locaties waar problemen zijn met overmatige neerslag worden aangepakt.”

Prioritering en maatregelen thema's

Basis: de totale steekproef

Prioriteit ligt bij neerslagoverlast

Klimaatadaptatie staat voor hitte-, droogte- en neerslagoverlast. Voor ruim negen op de tien gemeenten heeft neerslag de prioriteit (92%). Slechts een klein aandeel van de Nederlandse gemeenten benoemt droogte of hitte als prioriteit (respectievelijk 5% en 3%).

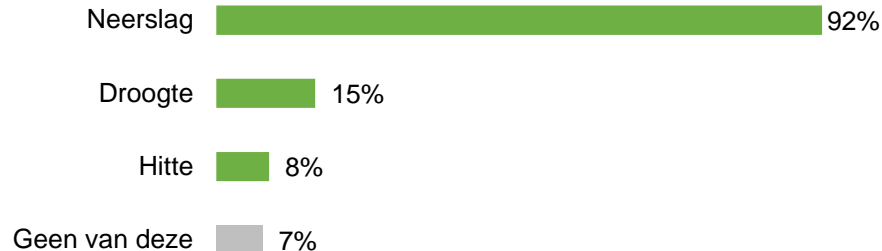
Dat de prioriteit van gemeenten ligt bij de overlast van neerslag, is ook terug te zien in de concrete maatregelen die per thema zijn genomen. Ruim negen op de tien gemeenten geven namelijk aan dat er al concrete maatregelen zijn genomen tegen neerslagoverlast (92% - evenals de prioriteit van neerslag). Dit aandeel is aanzienlijk hoger dan voor de thema's droogte en hitte (respectievelijk 15% en 8%). Deze resultaten zeggen overigens nog niets over de aard van de genomen maatregelen; het betreft de perceptie van gemeenten op het begrip 'concrete maatregelen'.

Daarnaast zijn er nog enkele gemeenten die aangeven nog geen concrete maatregelen genomen te hebben (7%). Deze gemeenten geven onder andere aan dat *"er pas vorige week een plan van aanpak is opgesteld"* of dat het begrip klimaatadaptatie *"vrij nieuw is en nog niet zo zeer bekend bij de politiek in de gemeente"*.

Prioriteit van thema's

Concrete maatregelen genomen

V21. Klimaatadaptatie staat voor hitte, droogte, neerslagoverlast. Wat heeft binnen uw gemeente de prioriteit?

V42. Op welke thema's zijn al concrete maatregelen genomen?

V43. Kunt u kort toelichten waarom er nog geen maatregelen zijn genomen?

Concrete maatregelen neerslagoverlast

Afkoppelen hemelwater en creëren waterberging

Gevraagd naar de concrete maatregelen die door gemeenten zijn genomen voor het thema neerslagoverlast, wordt met name het afkoppelen van hemelwater en het creëren van waterberging vaak genoemd. De focus van gemeenten ligt in behoorlijke mate op de riolering: in bijna de helft van de gevallen wordt het aanpakken van de riolering spontaan genoemd als concrete maatregel die inmiddels genomen is. De mate waarin men daarbij ingaat op de technische details van de maatregelen verschilt echter enorm, zoals ook blijkt uit de citaten die hiernaast zijn weergegeven.

Een maatregel die minder vaak genoemd wordt, is vergroening in het openbaar gebied. Indien vergroening wel genoemd wordt als maatregel, betreft het voornamelijk gemeenten die ook al aangeven concrete maatregelen genomen te hebben voor de thema's hitte en/of droogte.

Over het algemeen hebben de maatregelen die genoemd zijn hoofdzakelijk betrekking op het openbaar gebied en niet zozeer op gebouwniveau.

Enkele ondervraagden konden geen voorbeelden geven, of benoemden uitsluitend bezig te zijn met educatieve projecten en/of acties om de bewustwording van inwoners te vergroten.

“Daar waar knelpuntsituaties zijn plaatsen we kolken, leggen we een groter hemelwaterriool aan of een infiltratieriool. Daar waar overlast is maken we een maatwerkoplossing. Soms moet het water ergens heen geleid worden, soms een rooster waar alles wordt afgevangen, het kan van alles zijn.”

“Gescheiden riolering aanleggen, oude riolering afkoppelen, regenwater opvangen in wadi's en enkele locaties waar problemen zijn met overmatige neerslag worden aangepakt.”

“In het openbaar gebied scheiden wij regenwater en afvalwater. Daarmee ontlasten wij de riolering, door het water naar de oppervlakte af te voeren. Verder hebben wij riool vergroting.”

“Waterbassins, gesplitste riolering (regenwater / vuil water) dimensionering van het riool.”

“Vergroening, dat geldt voor zowel neerslag als ook voor hitte.”

“Wij hebben educatieve projecten gedaan voor scholen.”

Concrete maatregelen neerslagoverlast

In onderstaande tabellen een overzicht in steekwoorden van de maatregelen die genomen zijn om neerslagoverlast tegen te gaan:

Regenwater afkoppelen
Afkoppelen hemelwater
Afkoppelen riool, waterbuffers maken
Vergroening
Hemelwater ontkoppelen, versteende gebieden groen gemaakt
Afkoppelen riolering
Renovatie riolering
Scheiden regen- en afvalwater
Waterberging
Extra ruimte voor water gemaakt
Hemelwater afkoppelen
Groene daken, ondergrondse waterberging, wadi
Afkoppelen riolering, opvangen regenwater in wadi's

Scheiden hemelwater
Afkoppelen riolering
Afkoppelen verhard oppervlak, aanleggen oevers
Neerslag testmodel gemaakt
Regenwater afkoppelen
Groter hemelwaterriool of infiltratieriool
Waterbergende fundering, afkoppelen riolering
Riolering afgekoppeld
Extra afwatering en riolering afkoppelen
Dimensionering van het riool
Vijvers gecreëerd voor afvloeiing water
Afkoppelen hemelwater en meer groen
Waterdoorlatende verharding

Kansen fysieke maatregelen klimaatadaptatie

Gemeenten zien kansen in vergroening en tegengaan verstening

Gevraagd naar de kansen die gemeenten nog zien als het gaat om het nemen van fysieke maatregelen in het kader van klimaatadaptatie, wordt met name de vergroening van het bebouwde gebied en het tegengaan van verstening of verharding in de openbare ruimte genoemd. Hierbij worden onder andere parkeerterreinen, daken en industrieterreinen meermaals genoemd als plekken waar de meeste winst te behalen valt.

Hoewel het geen fysieke maatregel betreft, is het creëren van bewustzijn onder burgers een ander punt waar volgens de gemeenten veel kansen liggen. Toch kan dit uiteindelijk wel effect hebben op fysieke maatregelen, omdat particuliere tuinen met tegels ook een rol spelen in het tegengaan van de verstening.

Fysieke maatregelen die te maken hebben met de riolering worden niet of nauwelijks genoemd. Dit komt waarschijnlijk doordat de meeste gemeenten aangeven hier al concreet mee bezig te zijn.

“Parkeerplaatsen zijn een groot versteend gebied en daar liggen veel kansen.”

“Ik zie kansen met betrekking tot bestaande gebouwen en tuinen van inwoners, maar ook een industrieterrein, waterberging en groene daken.”

“Alles hittestress bestendig maken, door meer groen toe te passen.”

“Meer groen om wat hittestress tegen te gaan. Zoals u weet moeten we wat met de aardgas en dat wij dan een ander gassysteem bedenken.”

“De tuinen anders inrichten, meer groen en bestaande bebouwing verbeteren. Maar ook kijken naar materialen die je hanteert, minder verstenen en bewust voor plekken kiezen om er open groene ruimtes voor te maken. Daarnaast meer kennisuitwisseling, dus hoe andere partijen het doen. Verkennen wat er op universiteiten bekend is en welke systemen hanteren zij.”

“We moeten eerst kijken of het een probleem is, maar wateroverlast hebben we redelijk in controle. We moeten kijken wat er nog meer speelt, wat er prioriteit heeft, ons afvragen welke problemen er zijn en of we er wat aan willen doen.”

Kansen fysieke maatregelen klimaatadaptatie

In onderstaande tabellen een overzicht in steekwoorden van de kansen die gemeenten zien als het gaat om fysieke maatregelen:

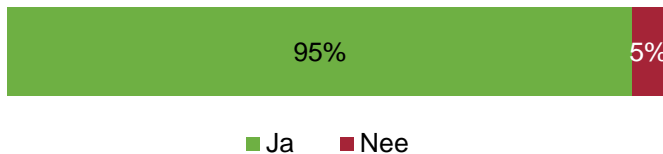
Vergroening buitenruimte
Duurzame inrichting openbare ruimte
Minder verharding openbare ruimte
Bestaande gebouwen en particuliere tuinen
Burgers duidelijk maken dat zij ook een rol spelen
Particuliere tuinen
Minder verharding openbare ruimte
Andere bestrating
Vergroening van daken
Tuinen anders inrichten, minder verstenen
Afvoer van stedelijk water
Isoleren van gebouwen
Parkeerplaatsen, groot versteend gebied

Vergroening bebouwde omgeving
Bewustwording bij burgers
Groen in gebouwde gebieden
Meer groen, glasvezel plaatsen en riolering aanpassen
Meer groen toepassen
Energietransitie
Bouwen en toch hitte beheersbaar houden
Riolering vervangen en meer groen
Particuliere tuinen, meer groen en minder stenen
Meer groen en planten van bomen
Beeld krijgen hoe stroombanen lopen
Groen terugbrengen in bebouwd gebied
Bij nieuwbouw eerst kijken naar risico's

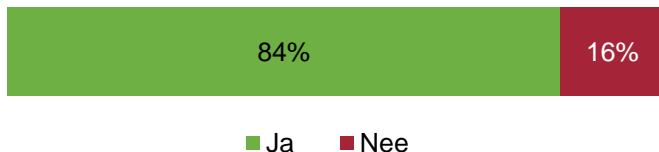
Riolering

Basis: concrete maatregelen genomen (n=58)

Hangen de maatregelen die genomen zijn op het gebied van klimaatadaptatie samen met het Gemeentelijk Rioleringsplan?

Betekent dit dat de vernieuwing van de riolering anders wordt aangepakt dan voorheen?

Het hebben van een actueel Gemeentelijk Rioleringsplan is volgens Artikel 4.22 van de wet milieubeheer verplicht voor alle gemeenten. In het Gemeentelijk Rioleringsplan moet een gemeente een aantal zaken vastleggen omtrent het beheer van de riolering.

De wetgever bereidt momenteel de Omgevingswet voor met als doel een aantal wetten te integreren. In het kader van deze wet vindt ook een discussie plaats over de wettelijke planverplichting. Het opstellen van een Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) blijft in elk geval gedurende de looptijd van het Bestuursakkoord Water tot 2020 wettelijk verplicht (Wm art.4.22).

Klimaatadaptatieve maatregelen hangen samen met Gemeentelijk Rioleringsplan

Van de gemeenten die al concrete maatregelen genomen hebben op het gebied van klimaatadaptatie, geeft vrijwel iedereen aan dat deze maatregelen samenhangen met het Gemeentelijk Rioleringsplan (95%). Voor slechts n=3 gemeenten is dit niet het geval, wat neerkomt op 5%.

Indien de klimaatadaptatieve maatregelen samenhangen met het Gemeentelijke Rioleringsplan, geldt voor ruim acht van de tien gemeenten ook dat de vernieuwing van de riolering nu anders wordt aangepakt dan voorheen (84%). Een kleine minderheid geeft aan dat dit niet het geval is (16%).

Aanpak vernieuwing riolering

Afkoppelen hemelwater staat centraal in vernieuwing riolering

De meerderheid van de gemeenten geeft dus aan dat de klimaatadaptieve maatregelen geleid hebben tot een andere aanpak van het vernieuwen van de riolering. Het terugkerende thema dat hierbij van groot belang is voor gemeenten, is het afkoppelen van hemelwater. Dit wordt door vrijwel alle gemeenten benoemd.

De aandacht voor klimaatadaptatie lijkt voor deze gemeenten de aanpak voor de vernieuwing van de riolering dus veranderd te hebben, in ieder geval als het gaat om de gevolgen van neerslagoverlast. Een groot deel van de ondervraagden benoemt specifiek de toenemende mate van extreme buien als reden om de riolering te vernieuwen. De mate waarin de ondervraagden in willen – of kunnen – gaan op de technische details van het aanpakken van de riolering verschilt behoorlijk, maar er kan in ieder geval gesteld worden dat het bewustzijn onder de ondervraagden ten aanzien van neerslagoverlast over het algemeen wel aanwezig is.

“Een rioleringsgebied wordt meer van gevel tot gevel bekeken. De woningen worden actiever afgekoppeld van het vuilwater en actiever aangekoppeld aan de hemelwaterriolering. Normaal leg je dit riool aan tot de voordeur of de private kavel en moet de eigenaar zelf de aansluiting verzorgen. Nu proberen we die huizen zelf aan te sluiten. We proberen infiltratie op de regenton te krijgen en minder water op het stelsel. Verder leggen we standaard drainage naast de riolering, want anders ontstaat er grondwateroverlast.”

“Afkoppelen van riolering heeft meer prioriteit.”

“We hebben met het waterschap samen een plan opgesteld waarbij in het geval van wateroverlast gekeken kan worden welke specifieke waterstromen overlast veroorzaken, zodat we daar specifiek kunnen optreden in de toekomst.”

“Gescheiden systemen aanleggen, woningen verplichten hemelwater en vuil water gescheiden aanleveren.”

“Door het aanbrengen van een gescheiden stelsel, gemengd stelsel en regenwaterstelsel. Je dimensioneert je rioolstelsel die groter is. Omdat neerslagintensiteit is vergroot.”

Aanpak vernieuwing riolering

In onderstaande tabellen een overzicht in steekwoorden van de aanpak van de vernieuwing van de riolering:

Infiltratie, andere buizen
Gescheiden rioolstelsel
Maatwerk per locatie
Gescheiden riolering
Bovengrondse afvoer
Afkoppelen water
Verhard oppervlak afkoppelen
Verhoogde capaciteit
Scheiden van afval- en regenwater
Infiltratie van water
Gescheiden riolering
Dimensionering van rioolstelsel
Gescheiden opvang riool en hemelwater

Gescheiden riolering
Afkoppelen hemelwater
Gescheiden afval- en hemelwater
Kritisch kijken naar materiaal
Afkoppeling van water
Bovengrondse verwerking hemelwater
Gescheiden systemen aanleggen
Afkoppelen riolering
Waterbufferingen
Scheiden afval- en hemelwater
Afkoppelen riolering
Aanpassing richting maaiveld hoogte
Capaciteit verhogen

Stresstest door kleine meerderheid al uitgevoerd

Iets meer dan de helft van de ondervraagde gemeenten heeft al een stresstest voor klimaatadaptatie uitgevoerd (55%). Dit geldt significant minder vaak voor weinig tot niet stedelijke gemeenten (percentage stresstest uitgevoerd – (zeer) sterk stedelijk: 70%, matig stedelijk: 77% en weinig / niet stedelijk: 34%).

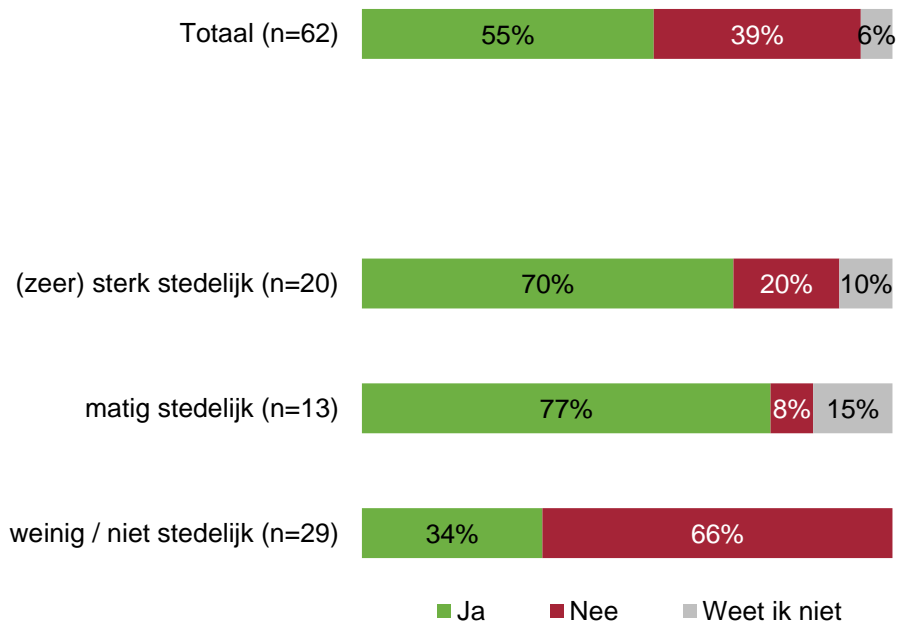
Onder de gemeenten die nog geen stresstest hebben uitgevoerd, geldt dat drie op de vier de stresstest al wel op de planning hebben staan (75%).

Stresstest vaakst genoemd als actief volgende rol

De rol van de stresstest wordt het vaakst benoemd als *actief volgende*: indien werkzaamheden uitgevoerd moeten worden in de openbare ruimte en / of gebouwen, zal dit meteen klimaatadaptief worden uitgevoerd. Dit geldt voor bijna de helft van de gemeenten (44%). Voor een minderheid heeft de stresstest een *leidende* of *passief volgende* rol (beide 14%). (Zeer) sterk stedelijke gemeenten geven vaker aan dat de stresstest een leidende rol heeft dan matig en weinig tot niet stedelijke gemeenten ((zeer) sterk stedelijk: 25%, matig stedelijk: 8% en weinig / niet stedelijk: 10%).

Slechts één op de twintig gemeenten geeft aan dat de stresstest alleen uitgevoerd wordt omdat het verplicht is (5%).

Stresstest uitgevoerd

Welke rol heeft de stresstest in uw gemeente?

Leidende rol op basis van stedelijkheid:

- (zeer) sterk stedelijk: 25%
- matig stedelijk: 8%
- weinig / niet stedelijk: 10%

“Ik heb behoefte aan technische oplossingen en inspiratie om op een andere wijze werk in te richten.”

Contact met het lokale bedrijfsleven

Basis: de totale steekproef

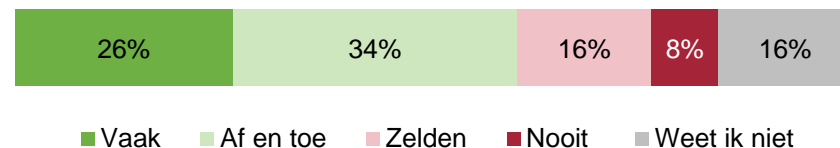
Meeste gemeenten hebben contact met bedrijfsleven

Circa één op de vier gemeenten heeft vaak contact met het lokale bedrijfsleven als het gaat over klimaatadaptieve maatregelen in de openbare ruimte en / of gebouwen (26%). Nog eens één op de drie gemeenten heeft af en toe contact (34%), waardoor gesteld kan worden dat een meerderheid van de gemeenten tenminste af en toe contact heeft met het bedrijfsleven over dit thema. Slechts een zeer kleine minderheid geeft aan over klimaatadaptieve maatregelen nooit contact te hebben met het lokale bedrijfsleven (8%).

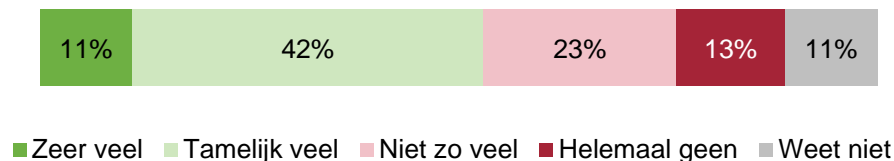
Helft van de gemeenten behoefte aan voorlichting

Voor ongeveer de helft van de gemeenten bestaat de behoefte aan voorlichting van het lokale bedrijfsleven over concrete maatregelen op het gebied van het klimaatadaptief maken van de openbare ruimte en / of gebouwen (53%). Eén op de negen gemeenten geeft zelfs aan hier zeer veel behoefte aan te hebben (11%), terwijl circa twee op de vijf gemeenten hier tamelijk veel behoefte aan hebben (42%). De overige gemeenten hebben niet zo veel behoefte aan voorlichting (23%), helemaal geen behoefte (13%) of weten het niet (11%).

Contact met bedrijfsleven over klimaatadaptieve maatregelen

Behoefte aan voorlichting van bedrijfsleven

V51. Heeft uw gemeente/waterschap contact met het lokale bedrijfsleven (ingenieurs/ adviesbureaus en/of bouw- en infrabedrijven) over klimaatadaptieve maatregelen in de openbare ruimte en / of gebouwen?

V53. In hoeverre heeft u behoefte aan voorlichting over concrete maatregelen van het lokale bedrijfsleven op het gebied van klimaatadaptief maken van de openbare ruimte en / of gebouwen?

Verdieping behoefte voorlichting vanuit bedrijfsleven

Circa de helft van de gemeenten heeft behoefte aan voorlichting van het lokale bedrijfsleven over concrete maatregelen op het gebied van het klimaatadaptief maken van de openbare ruimte en/of gebouwen. Hieronder staan enkele quotes die illustreren waar de gemeenten precies behoefte aan hebben (links), en op welk moment (rechts):

“Met name hoe je dit soort dingen gaat oplossen in je omgeving. Verder is het bestaande bouw waar je dus zuinig mee moet omgaan en hoe je dat op een handige wijze kan inpassen. Moet je alles op locatie zelf doen, dus puur maatwerk?”

“Eigenlijk in alle fases, maatregelen in het voortraject en maatregelen die je direct kunt inpassen. Zodat je optimaal, wat je kunt doen, ook kunt organiseren in alle fases.”

“Qua waterberging is het duidelijk, qua hittestress zouden we meer info kunnen en willen hebben.”

“In de ontwikkelfase, als je net begint.”

“Ik heb behoefte aan technische oplossingen en inspiratie om op een andere wijze werk in te richten.”

“Aan het begin van planvorming of projectuitvoering.”

“Waar ze mee bezig zijn, hoe wij kunnen faciliteren in wat nodig is en hoe wij kunnen samenwerken.”

“Zoveel mogelijk in de beginfase.”

“Ideeën (innovatie), meedenken over wat er mogelijk is. Proactieve houding.”

“Al bij de voorbereiding, dus voordat we met het voorontwerp beginnen, maar ook daarna moet voorlichting blijven doorgaan. We worden daar min of meer mee bestookt, maar dat vinden we goed.”

Verdieping behoefte voorlichting vanuit bedrijfsleven

In onderstaande tabel een overzicht in steekwoorden van de primaire doelstelling en de bijbehorende fysieke maatregelen om de doelstelling te realiseren:

Behoefte	Moment
Innoverende oplossingen	In een zo vroeg mogelijk stadium
Compleet concept voor maatregelen	Als wij weten waar we op in gaan zetten
Gebruik van materialen en verharding	Vorbereidingsfase van projecten
Concrete kennisuitwisseling	Ontwerpfase
Innovatieve oplossing	In de voorbereidingsfase
Technische oplossingen en inspiratie	Aan het begin
Informatie	Beginfase
Innovatieve technieken, materiaalkeuzes	Vorbereidingsfase
Informatie over hittestress	Ontwikkelfase
Meedenken met betaalbare oplossingen	Zo vroeg mogelijk in procesvoering
Nieuwe ontwikkelingen	In een vroeg stadium
Kennis en ervaring	Zo snel mogelijk

Klimaatadaptatie als gespreksthema met bedrijfsleven

Basis: de totale steekproef

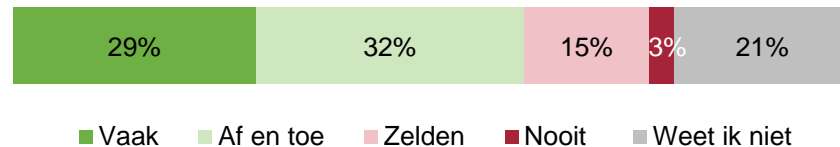
Meerderheid vraagt gericht naar klimaatadaptatieve maatregelen

Circa zes op de tien gemeenten vragen als gemeente bij uitvragen aan het bedrijfsleven tenminste af en toe gericht naar klimaatadaptatieve maatregelen (61%). Ongeveer drie op de tien gemeenten geven zelfs aan dit vaak te doen (29%). Dit aandeel is het grootst onder (zeer) sterk stedelijke gemeenten: de helft van de (zeer) sterk stedelijke gemeenten vraagt vaak gericht naar klimaatadaptatieve maatregelen (50%), terwijl dit onder weinig tot niet stedelijke gemeenten slechts geldt voor één op de zes gemeenten (17%).

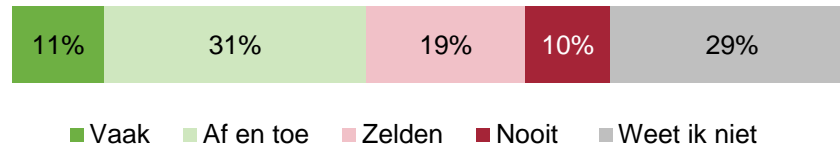
Iets minder dan de helft van de gemeenten geeft aan dat het bedrijfsleven de klimaatadaptatieve maatregelen tenminste af en toe proactief in het gunningstraject ter sprake brengt (42%). Circa drie op de tien gemeenten zijn van mening dat dit zelden tot nooit gebeurt (29%). Een even groot deel weet het niet (29%).

Per saldo lijken gemeenten van mening dat ze vaker zelf gericht moeten vragen naar klimaatadaptatieve maatregelen, dan dat het bedrijfsleven de maatregelen proactief in het gunningstraject ter sprake brengt. Immers, het aandeel dat aangeeft gericht te vragen naar klimaatadaptatieve maatregelen is significant groter dan het aandeel dat aangeeft dat het bedrijfsleven de maatregelen proactief ter sprake brengt.

Vraagt u als gemeente bij uitvragen aan het bedrijfsleven gericht naar klimaatadaptatieve maatregelen?

Brengt het bedrijfsleven in het gunningstraject van projecten klimaatadaptatieve maatregelen proactief ter sprake?

Klimaatadaptatie als thema in aanbesteding

Basis: de totale steekproef

Bijna de helft neemt klimaatadaptatie mee in aanbesteding

Het thema klimaatadaptatie wordt door bijna de helft van de gemeenten wel eens meegenomen in een aanbesteding (45%). Circa een kwart van de gemeenten doet dit nooit, terwijl een even groot deel het niet weet (beide 27%).

De manier waarop het thema klimaatadaptatie wordt meegenomen in een aanbesteding, verschilt per gemeente en soms binnen een gemeente ook per situatie. In sommige gevallen is het een keiharde eis bij de aanbesteding. In andere gevallen lijkt er iets vrijblijvender gekeken te worden naar de mogelijkheden en de haalbaarheid van bepaalde maatregelen.

Neemt u het thema klimaatadaptatie wel eens mee in een aanbesteding?

■ Ja ■ Nee ■ Weet niet

“Geven aan dat wij zoveel mogelijk klimaatadaptief te werk willen gaan. Is een soort puntentelling. Degene met meest innovatieve/effectieve ideeën krijgt de meeste punten. Het is onderdeel naast andere onderdelen waar ook punten voor te krijgen zijn.”

“Soms dan schrijven we het zelf voor en in andere gevallen wordt dat overgelaten aan de aannemer. Dan kan de aannemer het in zijn plan van aanpak verwerken en punten mee scoren.”

“Voor een gebied of per opdracht worden de mogelijkheden op een rijtje gezet, meestal als keiharde eis.”

Ideale vorm van samenwerking met lokale bedrijfsleven

Proactieve samenwerking met bedrijfsleven het meest ideaal

Gemeenten zijn het erover eens dat een proactieve samenwerking met het lokale bedrijfsleven de ideale vorm van samenwerking is. Over de vraag wie daarbij het eerste actie zou moeten nemen, verschillen de gemeenten van mening: voor de één ligt het initiatief bij de gemeente, voor de ander ligt het initiatief bij het bedrijfsleven, terwijl enkele gemeenten ook benadrukken dat ze elkaar vooral op de hoogte moeten houden van ontwikkelingen.

Het woord partnerschap wordt door meerdere gemeenten genoemd om de ideale samenwerkingsvorm te omschrijven.

Meest geschikte overlegmoment

Als meest geschikte momenten om hierover met het lokale bedrijfsleven in contact te treden, wordt met name het voortraject van projecten en herinrichtingen genoemd. Andere momenten die meerdere malen genoemd worden door gemeenten, zijn vlak na een moment van wateroverlast, nadat er een stresstest is uitgevoerd en op willekeurige momenten om elkaar op de hoogte te houden.

“Ik denk dat wij zelf bewuster moeten opletten bij aanbestedingen met bedrijven. Wij moeten goed de criteria checken en bedrijven activeren om het aan te bieden omtrent klimaatadaptatie.”

“Ik zou het aan de markt willen overlaten om ons te benaderen met oplossingen, maar de aanbestedingstrajecten maken samenwerking moeilijk.”

“Een soort van partner zijn met een zaak, je hebt een doel voor ogen om een zo mooi mogelijk inrichting voor de toekomstige gebruiker, daarbij is klimaatadaptatie een belangrijke factor.”

“In het voortraject moet het bedrijfsleven al de mogelijkheid hebben om mee te denken. We maken als kleine gemeente veel gebruik van adviesbureaus, die helpen om de juiste opdracht te kunnen formuleren die dan openbaar wordt aanbesteed. Op zich functioneert dit goed, maar misschien zouden we nog meer één-op-één trajecten aan kunnen gaan en samen kijken wat er nodig is in plaats van vaste opdrachten aanbesteden.”

“Op het moment dat er iets is gebeurd. Maar een ander moment is nadat er een stresstest is uitgevoerd en dan bij een risico dialoog.”

Samenwerking met andere gemeenten

Basis: de totale steekproef

Gemeenten werken vooral samen op gebied van kennisdeling

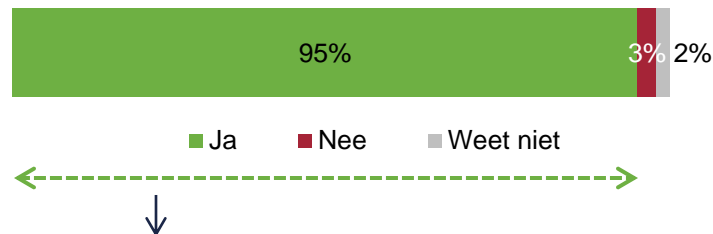
Vrijwel alle gemeenten werken regionaal samen met andere gemeenten als het gaat om klimaatadaptatie (95%). Er wordt slechts door n=2 gemeenten aangegeven dat ze niet regionaal samenwerken (wat neerkomt op 3%).

Voor bijna negen op de tien gemeenten geldt zelfs dat er periodiek overleg plaatsvindt met andere gemeenten over klimaatadaptatie (87%).

De regionale samenwerking bestaat bovenal uit het delen van kennis. Dit wordt door vrijwel alle gemeenten genoemd (96%). Bij deze kennisdeling worden met name ervaringen gedeeld, bijvoorbeeld over het omgaan met knelpunten en de stresstest.

Voor andere gemeenten gaat de samenwerking wat verder, doordat er ook regionaal beleid wordt gemaakt. Dit geldt voor iets meer dan de helft van de gemeenten (56%). Circa vier op de tien gemeenten maken gezamenlijke uitvoeringsplannen met andere gemeenten als het gaat om klimaatadaptatie (39%).

Werkt u samen met andere gemeenten?

“Kwaliteit verbeteren, kwetsbaarheid verminderen (met steeds minder mensen meer werk doen; elkaar helpen), kostenreductie en kennisdeling. Klimaatadaptatie komt vooral in de vorm van kennisdeling terug, maar we proberen beleid gezamenlijk te doen door middel van een 'community of practice', met gemeenten die binnen bepaalde grenzen van een waterschapsgebied vallen.”

“Wij vinden het wiel met z'n allen uit.”

“Wij onderzoeken met drie andere gemeenten, een voorbeeld hiervan is de stresstest. Hierdoor kunnen wij samen optrekken met vervolg over die stresstesten.”

“Kennis delen en voorbeelden uitwisselen, maar ook de urgentie met elkaar bepalen.”

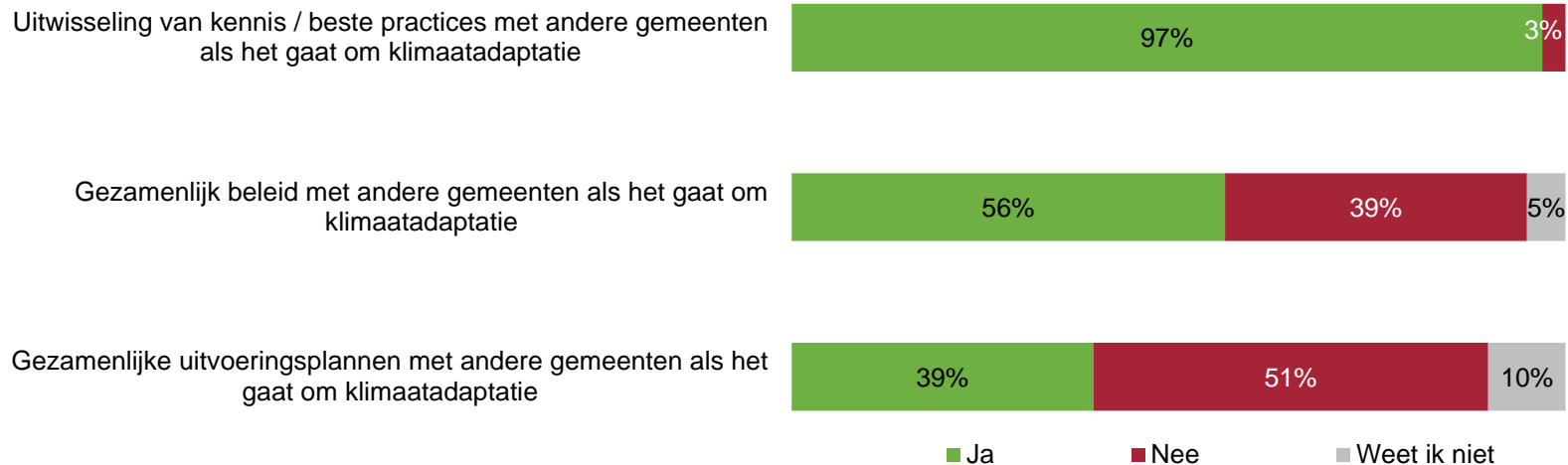
V511. Werkt uw gemeente ook regionaal samen met andere gemeenten?

V512. Kunt u die samenwerking in enkele woorden omschrijven; waar bestaat deze samenwerking uit?

V514. Voert uw gemeente periodiek overleg met andere gemeenten over klimaatadaptatie?

Samenwerking met andere gemeenten

Basis: werkt samen met andere gemeenten (n=59)

Functietitels

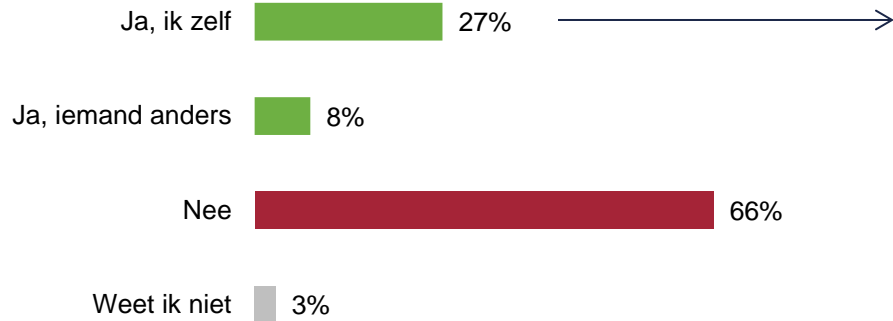
In onderstaand overzicht staan alle functietitels van de uitvoerenden bij gemeenten die we gesproken hebben:

Strategisch Beleidsmedewerker Openbaar Gebied
Beleidsmedewerker Milieu & Duurzaamheid
Beleidsmedewerker Riool & Water
Riolering Beleidsmedewerker & Openbare Inrichting
Beleidsadviseur Stedelijk Water en Riolerig
Beleidsmedewerker WGR Rioleringen
Adviseur Stedelijke Klimaatadaptatie
Duurzaamheid Coördinator
Junior Beleidsadviseur Mobiliteit en Duurzaamheid
Ontwerp Water
Beleidsmedewerker Leefomgeving & Duurzaamheid
Beleidsmedewerker Duurzaamheid
Beleidsmedewerker Riolerig en Water
Beleidsmedewerker Water
Planoloog
Beleidsmedewerker Waterhuishouding
Stedenbouwkundige
Programma Adviseur Ruimte
Beleidsmedewerker Riolerig & Water
Beleidsadviseur Riolerig & Water
Beleidsmedewerker Riolerig en Water
Adviseur Leefomgeving
Beleidsmedewerker Buitenruimte
Vakspecialist Water & Riolerig
Beleidsadviseur Groen, Natuur & Landschap
Adviseur en Beleidsmedewerker Duurzaamheid
Specialist Riolerig en Water
Beleidsmedewerker Riolerig
Adviseur Duurzaamheid
Medewerker Planontwikkeling Cultuur Techniek
Beleids DDU

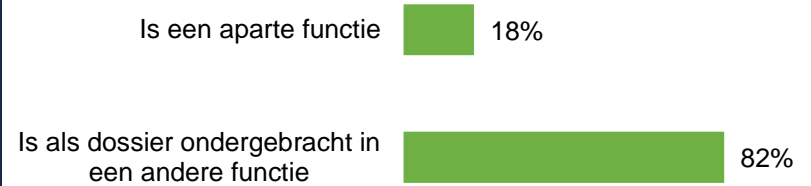
Ontwerper, Groen
Specialist Milieu
Beleidsmedewerker Klimaatadaptatie en Duurzaamheid
Beleidsmedewerker Openbare Ruimte
Beleidsadviseur Milieu
Opdrachtgever Riolerig & Water
Programma Manager Klimaatadaptatie
Beleidsmedewerker Ruimtelijk Ontwikkeling
Beleidsmedewerker
Beleidsmedewerker
Beleidsmedewerker
Beleidsmedewerker Ruimtelijk Domein & Openbaar Domein
Medewerker Grondzaken en Afval
Planoloog, het heet nu Senior Beleidsadviseur
Medewerker Archeologie Monumenten en Afval
Senior Beleidsmedewerker Duurzaamheid
Programma Manager Duurzaamheid & Klimaat
Beleidsmedewerker Klimaat
Strategisch Adviseur
Beleidsmedewerker
Medewerker Ontwikkeling 1
Technisch Beheer Adviseur
Beleidsmedewerker Duurzaamheid
Programma Manager Duurzaamheid
Programma Medewerker Duurzaamheid en Milieu
Beleidsmedewerker Water
Beleidsmedewerker
Beleidsmedewerker Klimaatadaptatie
Beleidsmedewerker Omgeving
Juridisch Beleidsmedewerker Milieu- en Waterveiligheid
Beleidsmedewerker Duurzaamheid, Milieu & Ruimtelijke Ordening

Specifiek bezig met klimaatadaptatie

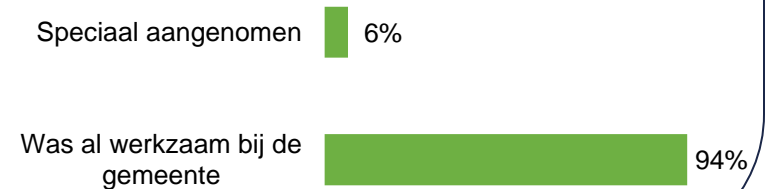
Is er bij uw gemeente iemand in dienst die zich specifiek bezig houdt met klimaatadaptatie?

Betreft het een aparte functie of is het thema klimaatadaptatie als dossier ondergebracht in een andere functie?

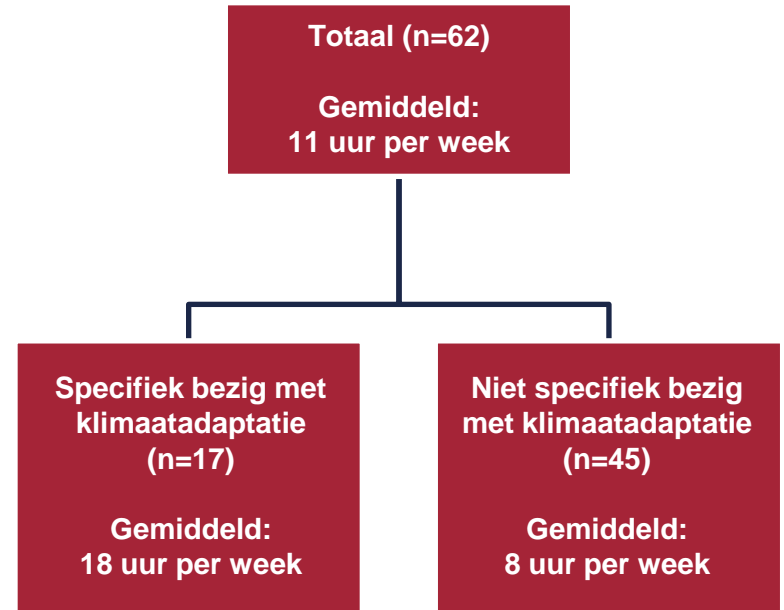
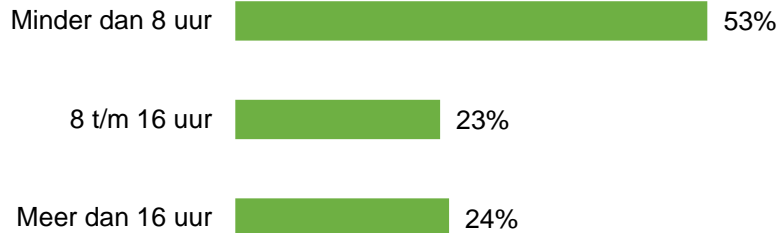

Bent u speciaal aangenomen voor het thema klimaatadaptatie, of was u al werkzaam bij de gemeente?

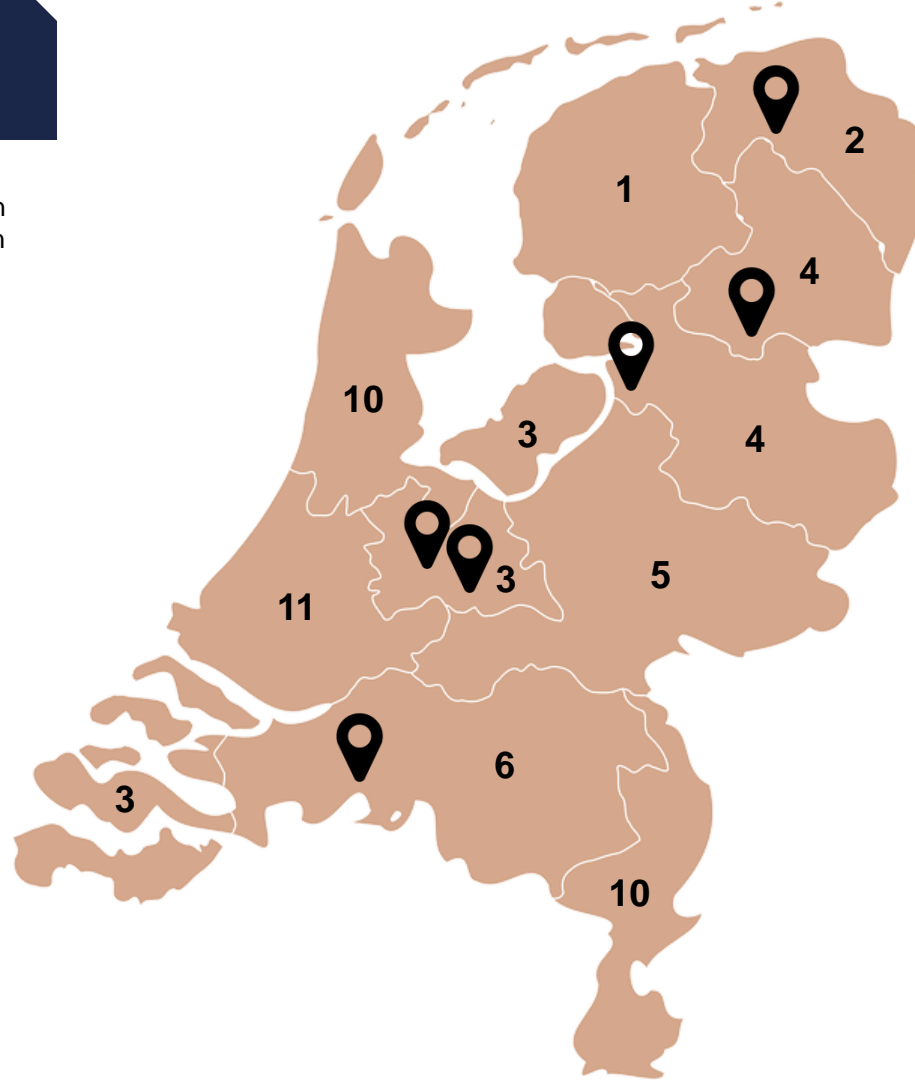
Aantal uren per week

Hoeveel uur besteedt u in uw huidige functie gemiddeld per week aan klimaatadaptatie?

Gesproken gemeenten

Op de kaart hiernaast is te zien hoeveel uitvoerenden van gemeenten we gesproken hebben per provincie. De markeringen laten zien in welke gemeenten we wethouders gesproken hebben.

Introductie wethouders

In totaal zijn n=6 wethouders ondervraagd. Allen gaven aan met naam en toenaam in het onderzoek te mogen worden vermeld. Deelnemers aan het onderzoek zijn: Paulus Jansen (SP, gemeente Utrecht), Roeland van der Schaaf (PvdA, gemeente Groningen), Herman Geerdes (VVD, gemeente Houten), Paul de Beer (D66, gemeente Breda), Gert Vos (ChristenUnie, gemeente Hoozeveld) en Gerrit Jan Veldhoen (ChristenUnie, Kampen).

In het onderzoek zijn enkele vragen gesteld over het Deltaprogramma. Dit vragenblok is alleen aan wethouders voorgelegd. Sommige vragen zijn zowel aan uitvoerenden als aan wethouders voorgelegd.

Op het moment van schrijven is nog niet van alle deelnemers aan het onderzoek bekend of zij in een nieuw college weer wethouder zullen worden. Voor Paulus Jansen en Gerrit Jan Veldhoen geldt dat zij niet zullen terugkeren als wethouder. In de gemeente Groningen vinden de gemeenteraadsverkiezingen pas in november van dit jaar plaats.

De wethouders in Groningen en Breda besteden de meeste uren per week aan klimaatadaptatie. In Groningen is dat 16 uur per week, in Breda 12 uur. Utrecht volgt met 4 uur per week en in de andere – kleinere – gemeenten besteedt een wethouder nergens meer dan 2 uur per week aan klimaatadaptatie (Kampen 2 uur, Hoozeveld en Houten 1 uur).

De resultaten van de rondvraag onder wethouders zijn vooral verkennend en inventariserend van aard. De resultaten ervan zijn indicaties, geen bewezen zekerheden. Mochten er aantallen genoemd worden, dan is dit slechts bedoeld om een indruk te geven van de verhoudingen binnen de ondervraagde groep.

Deltaprogramma

In het Deltaprogramma is de ambitie uitgesproken om Nederland in 2050 zo goed mogelijk klimaatbestendig en waterrobuust ingericht te hebben. Alle wethouders (n=6) zijn bekend met deze ambitie. Van de zes gemeenten hebben er vier een uitvoeringsplan gemaakt om deze ambitie te bewerkstelligen. Dit betreft de gemeenten Utrecht, Breda, Hoogeveen en Kampen. De gemeenten Groningen en Houten hebben een dergelijk uitvoeringsplan dus nog niet gemaakt, maar zijn dat beide wel van plan. Voor Groningen staat het maken van het plan voor het najaar van 2018 op het programma, Houten gaat er de komende vier jaar aan werken.

Wat zeggen de wethouders over de plannen in de vier genoemde gemeenten die ze al wel hebben opgesteld?

Gemeente Kampen:

“Wij schrijven elk jaar voor de hoogste klassen VMBO een wedstrijd uit om een probleem (meestal neerslag) op te lossen binnen bepaalde criteria die wij daar bij opgeven. Voor het oplossen van het probleem krijgen ze één week de tijd. De oplossingen worden door ons bekeken en op haalbaarheid getest en de beste klas wint en hun oplossing zal door de Gemeente Kampen worden uitgevoerd.”

Gemeente Utrecht:

“Verdeeld over verschillende beleidsvelden: verbetering dijken bij water, landbouw heeft weer zijn eigen stukje klimaatadaptatie – iedere portefeuille houder heeft zijn of haar eigen klimaatadaptief beleid. Het is bij iedereen namelijk een integraal beleid waar adaptatie een onderdeel van uit maakt. Er zou wel een waakhond moeten zijn, één persoon die controleert of de optelsom van deze aparte beleidsvormen wel leidt tot voldoende impact.”

Gemeente Breda:

“Dat is allemaal online te vinden, Bouwend Nederland moet daar maar even naar googelen.”

Gemeente Hoogeveen:

“Is bebouwde ruimte goed leefbaar maken van verhard bebouwd gebied, werken aan de bewustwording bij bevolking en bewoners.”

Doelstelling en benodigde fysieke maatregelen

Drie van de zes wethouders geven aan dat neerslag prioriteit heeft als het gaat om klimaatadaptief beleid (Hoogeveen, Houten en Kampen – de drie kleine(re) gemeenten) en de andere helft geeft aan dat de prioriteit bij hitte ligt (Utrecht, Groningen en Breda – de drie grote(re) gemeenten).

De wethouders hebben het volgende aangegeven met betrekking tot de primaire doelstelling als het gaat om klimaatadaptatie:

Gemeente Utrecht: *“Zonwering hoger op de agenda zetten, niet pas op het laatste moment van bouw hieraan denken. Oppassen voor verstening: we zien het dichtslibben van achter terreinen bij bebouwing en hebben daar zorgen over, want de collectieve kwaliteit van de wijk gaat erdoor achteruit. Mitigerende maatregelen om hitte in woningen tegen te gaan, kortom.”*

“Groene daken, minder bebouwde achtertuinen, geveltuinjes, betere zonwering.”

Gemeente Groningen: *“Die hebben wij nog niet als zodanig geprofileerd.”*

“Groene daken, geveltuinen, gevelwanden, daken wit verven, ontsteden van te vol bebouwd gebied en toevoegen wadi's.”

Gemeente Houten: *“Op dit moment is dat het voorkomen van wateroverlast.”*

“Belangrijkste is ontsteden, op sommige knelpunten riool aanpassen.”

Gemeente Breda: *“Zorgen dat we in de volle breedte zijn en blijven zoals we bekend zijn bij bewoners alsook bezoekers van Breda.”*

“Op het niveau van stedelijk gebied zorgen dat overheid water terug brengt, horizontaal/ verticaal groen klimaatadaptief bouwen.”

Gemeente Hoogeveen: *“Zoveel mogelijk klimaatbestendig ontwerpen realiseren.”*

“We hebben een vergevorderd plan om hemelwater afvoeren als een soort blauw waterlint door de stad te laten lopen.”

Gemeente Kampen: *“Dat we de gevolgen van het klimaat op een goede manier extreem goed moeten realiseren.”*

“Je hebt minder verhard oppervlak wat zal leiden tot beter begeleiden hemelwater.”

Budgetten, stresstest en samenwerking

Drie van de zes wethouders zijn het eens met de stelling dat hun gemeente voorop loopt als het gaat om het klimaatadaptief inrichten van het bebouwde gebied. Dit betreft de gemeenten Utrecht, Groningen en Kampen. De andere gemeenten (Breda, Hoogeveen en Houten) vinden dus dat ze niet voorop lopen.

In alle genoemde gemeenten zijn budgetten gereserveerd voor het klimaatadaptief maken van de openbare ruimte en / of gebouwen. Gemiddeld gaat om 12% van het budget voor het openbaar gebied. Dit gemiddelde wordt erg beïnvloed door de hoge score van de gemeente Breda (50%). In de andere gemeenten is dit aandeel 10% (Houten, Kampen) of niet meer dan 1% (Groningen, Hoogeveen en Utrecht). In de twee laatstgenoemde gemeenten is het budget bovendien niet gelabeld voor klimaatadaptatie, maar kan het ook voor andere doeleinden worden ingezet. In de andere vier gemeenten is het budget wel gelabeld.

De gemeenten Utrecht, Breda, Hoogeveen en Kampen hebben al een stresstest uitgevoerd. In de gemeenten Groningen en Houten is nog geen stresstest uitgevoerd, maar beide gemeenten zijn er volop mee bezig. In Groningen is de stresstest voor de zomer afgerond, in Houten zijn 'neerslag en wateroverlast gedaan, en gebeuren hitte en droogte deze zomer'. In vier van de zes gemeenten heeft de stresstest een leidende rol. Alleen in Kampen (een actief volgende rol) en Utrecht (een passief volgende rol) is dat niet het geval.

Alle zes gemeenten werken regionaal samen met andere gemeenten. Hoe ziet die samenwerking eruit:

Gemeente Utrecht: *“Ook samenwerking met het waterschap, provincie, natuurorganisaties erbij: regionale verbanden van 10 of 16 gemeenten uit de buurt (U10 en U16) met bijeenkomsten over klimaatadaptatie. Op basis van vrijwilligheid. Het kost wat tijd om alle neuzen dezelfde kant op te krijgen in deze vorm, maar wanneer er besluiten worden genomen komen deze wel van binnenuit. En, iedereen wil zijn best hiervoor doen.”*

Gemeente Groningen: *“We hebben en doen samen met Haren en Ten Boer de stresstest.”*

Gemeente Houten: *“Wij hebben een werkgroep die onderdeel is van water- en riolering beheersing.”*

Gemeente Breda: *“Proberen om kleinere gemeente er meer bij betrokken te krijgen, grens ontkennend.”*

Gemeente Hoogeveen: *“Kennissuitwisseling, ervaring delen.”*

Gemeente Kampen: *“Met elkaar nadenken over oplossingen en nieuwe plannen voor de neerslag problemen bedenken.”*

Gezamenlijk beleid

Vijf van de zes gemeenten voeren gezamenlijk beleid met andere gemeenten als het gaat om klimaatadaptatie. De enige gemeente waarvoor dit niet geldt, is de gemeente Utrecht. Vier van de zes gemeenten hebben op dit terrein gezamenlijke uitvoeringsplannen met andere gemeenten. Dit geldt alleen niet voor de gemeenten Utrecht en Groningen. Alle gemeenten wisselen kennis en 'best practices' uit met andere gemeenten. In de gemeenten Hogeveen en Groningen wordt geen periodiek overleg gevoerd met andere gemeenten over klimaatadaptatie. In Utrecht, Breda, Houten en Kampen gebeurt dat wel.

Gemeente Breda:

"We hebben een van de lelijkste gebouwen van Breda (parkeergarage), daar was men van plan om de gevel te verbeteren en die hebben we vergroend: 7.000 planten met een irrigatiesysteem, zo mooi en efficiënt geworden, scheelt ook nog in de temperatuur in de garage."

Gemeente Utrecht:

"Waterbuffers aanleggen: het waterschap voerde een aanjagende rol en de gemeenten uit het overleg voerden dan weer hun adviezen door in hun eigen beleid."

Gemeente Groningen:

"We hebben samen met Drenthe een landbouwgebied tot watergebied gemaakt."

Gemeente Houten:

"De meest recente is een versteende omgeving die wij samen met de burgers tot een mooie groene omgeving gemaakt hebben."

Gemeente Hogeveen:

"Stadscentrum met het blauwe lint, nog niet helemaal klaar."

Gemeente Kampen:

"Wij zijn bezig met de aanleg van een nieuwe rivier naar de IJssel voor het geval de IJssel zal gaan overstromen. Op deze manier zorgen we voor veiligheid, een nieuw natuurgebied, meer biodiversiteit."

Uitvoerenden van gemeenten

Categorie	Aantal (percentage)
Afgerond	n=62 (16%)
Weigering	n=116 (30%)
Niet bereikt, minder dan 8 pogingen	n=66 (17%)
Niet bereikt na 8 pogingen	n=143 (37%)
Totaal	n=387

Voorafgaand aan het onderzoek onder wethouders, zijn er aankondigingsbrieven verstuurd naar n=31 gemeenten. Dit heeft geleid tot n=6 afgeronde gesprekken (19%) en n=5 weigeringen (16%). Van de overige wethouders / gemeenten hebben we geen reactie ontvangen.

TEAM VIER

Markt- en Opinieonderzoek.
Zeker Meten.